

Пересунчак Олександр
Тупчієнко Микола

**МОНЕТИ РИМСЬКОГО ЧАСУ З МУЗЕЙНОГО ЗІБРАННЯ
ЗАВАЛЛІВСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ОБ'ЄДНАННЯ
«ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА
І – ІІІ СТУПЕНІВ» ГАЙВОРОНСЬКОГО РАЙОНУ ЯК
ВІДОБРАЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГРОШОВИХ ВІДНОСИН
ІМПЕРІЇ З ВАРВАРСЬКИМ СВІТОМ**

**THE ROMAN COINS OF THE MUSEUM COLLECTIONS OF ZAVALLIA
SECONDERY SCOOLOF HAIVORON DISTRICT AS THE REFLECTION
OF SPECIAL MONETARY RELATION OF THE EMPIRE WITH THE
BARBARIC WORLD**

У межах Кіровоградської області Середнє Побужжя охоплює три західні райони: Благівіщенський, Голованівський та Гайворонський, а на території Одеської – Савранський район. Їз на цій території відомо 41 поселення черняхівської культури, з них на території Гайворонського району відомо 22 поселення, а на землях Савранського району – 4 [1, С. 3]. При цьому археологічні розкопки проводилися лише на могильнику Данилова Балка та поселенні Сини цівка – Сабатинівка Благівіщенського району.

Що ж до знахідок античних монет римського часу на території сучасної Кіровоградської області, включно із Середнім Побужжям, які відомі у науковій літературі, то інформації тут обмаль. Гошкевич В. І. у своїй праці «Клады и древности Херсонской губернии» наводить опис умов знаходження на території сучасної Кіровоградської області найбільшого скарбу римських монет кількістю 2000 од. Сім монет імператорів із цього скарбу, а саме Нерви (96–98 pp.), Траяна (98–117 pp.), Адріана (117–138 pp.), Антоніна Пія (138–161 pp.), Марка Аврелія (161–180 pp.) і Луцили (164–183 pp.), потрапили в колекцію Єлисаветградського реального училища [2, с.15]. Ще два значних скарби монет було випадково виявлено на поселенні Турія (Новомиргородський район) у 1928 та 1952 роках ХХ ст. у кількості, відповідно, 48 та 20 одиниць.

Науковій літературі скарби античних монет римського часу на Середньому Побужжі невідомі. М.Ю. Брайчевський у своєму дослідженні згадує про випадкову знахідку римської монети на черняхівському поселенні Мощене (Кам'яний Брід), а Е.О. Симонович відзначає виявлення в одному з поховань могильника Данилова Балка мідної монети. Обидві знахідки походять із Благівіщенського району.

З урахуванням зазначеного тим більшого значення набуває колекція античних монет із музейного зібрання Заваллівського навчально-виховного об'єднання ЗОШ І-ІІІ ступенів Гайворонського району. Зазначена збірка

античних монет римського часу складається із 25 одиниць, які переважно були виявлені місцевим населенням випадково та передані до шкільного музею. Вони походять із черняхівських поселень, що розташовувалися на території Гайворонського району (7 од.) та суміжного з ним Савранського району Одеської області (16 цілих та 2 фрагменти монет). Усього шкільне зібрання містить 18 денаріїв, 2 фоліси, 1 напівфоліс, 1 драхму та 1 антоніан, а також 2 фрагменти фальшивих денаріїв (Рис. 1-3).

Хронологічний діапазон срібних монет, виявлених на черняхівських поселеннях цього регіону, охоплює період від початку II ст. н.е. (денарій Адріана (117–138)) до середини III ст. н.е. (антоніан Гордіана III (238–244 pp.)), тобто майже 127 років з невеликими часовими лакунами. При цьому 4-ма екземплярами представлені денарії Марка Аврелія (161–180 pp.) та 4-ма монетами денарії Коммода (177–192 pp.), що може свідчити (з певною умовністю) про збільшення надходження монетного срібла з Риму у варварський світ за правління зазначених імператорів.

Припливом значної монетної маси сріблом можна пояснити й появу у поселеннях черняхівців фальшованих монет, до яких і належить фрагмент денарія Марка Аврелія (161–180 pp.) із поселення Біла Скеля. Цікаво, що срібні денарії Адріана (117–138 pp.), Антоніна Пія (138–161 pp.), Марка Аврелія (161–180 pp.) та Луцили (164–183 pp.) знаходилися також у складі Ново-Гергієвського скарбу. Хронологічна різниця між останніми срібними монетами і датуванням мідних монет зданого шкільного зібрання складає (умовно) 93 – 117 років, тобто, майже такий самий відрізок часу, що й тривалість обігу (умовно) срібних монет у поселеннях із даного зібрання. Водночас IV-м століттям не датується жодна срібна монета, що цілком відповідає історичним реаліям входження в економічну та політичну кризу Римської імперії у першій пол. IV ст. н.е.

Таким чином, музейне зібрання монет римського часу Заваллівського навчально-виховного об'єднання «Загальноосвітня школа I–III ступенів» дозволяє датувати час існування черняхівських поселень у Середньому Побужжі II–IV ст. н.е. Розквіт економічних стосунків між Римською імперією та цією частиною черняхівського світу припадає на час правління імператорів Марка Аврелія та Коммода, але вже з середини III ст. н.е. (часу правління Гордіана III (238–244 pp.)) ці стосунки ослаблюються, на що вказує відсутність знахідок срібних монет зазначеного періоду. Врешті, IV-те ст. представлене лише мідними монетами часів правління Константина I (330–336 pp.) та Флавія Юлія Констанція II (337–361 pp.). Цікаво, що поряд із нумізматичним матеріалом власне римського карбування до варварського світу, до якого належали черняхівські пам'ятки Середнього Побужжя, потрапляли також монети з провінції Кападокія – малоазійської частини імперії та фальшиві денарії.

Ілюстрації

Рис. 1. Римська імперія,
денарій Коммода (177–192 рр.)

Рис. 2. Римська імперія, денарій
Марка Аврелія (161–180 рр.).

Рис. 3. Римська імперія, рис.3-1
денарій Адріана (117-138 рр.)

Література:

1. Видейко Ю.М. Отчёт об археологической разведке в Гайворонском районе – НА ІА НАНУ – 1987/37 а.
2. Гошкевич В.И. Клады и древности Херсонской губернии / В.И. Гошкевич. – (с) ОУНБ Кіровоград 1998 – 2003. – Режим доступу: Webmastewebmaster@library.kr.ua. – Актуалізація: 15.06.2018 р.
3. Пересунчак О.С. Нові пам'ятки археології в басейні р. Могилянка / О.С. Пересунчак // Стародавнє Причорномор'я. Випуск XII. – Одеса: Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова. – 2018.– С.408–413.